

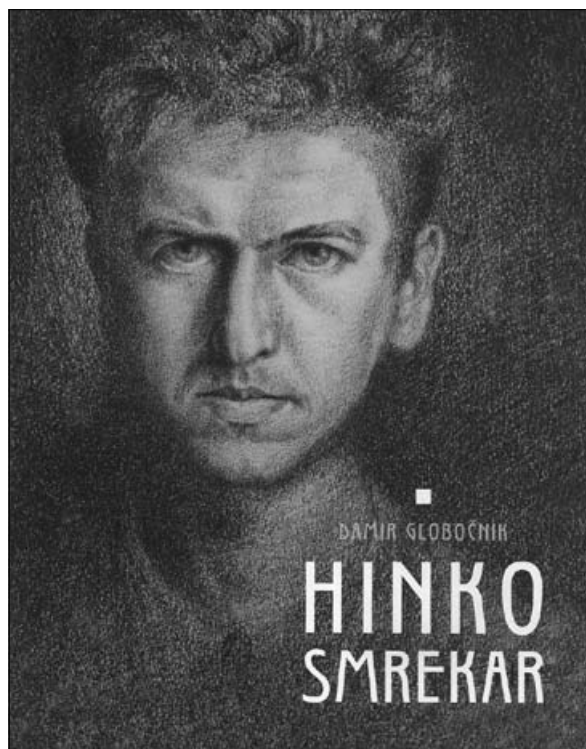
Treba je jesti, treba torej zaslužiti

Damir Globočnik, *Hinko Smrekar: kratek oris življenja in dela*. Ljubljana: Revija SRP (svoboda, resnica, pravica), zavod za založništvo na področju kulture in umetnosti, 2021. 159 strani.

Damir Globočnik, ki ga že vrsto let spremljamo kot izredno plodovitega, pronicljivega in natančnega popisovalca osebnosti, publikacij in fenomenov, ki povezujejo sferi zgodovine in umetnosti, si je za tokratni objekt raziskovalnega zanimanja izbral iskrivega, neulovljivega in prav umetniško muhastega posebneža Hinka Smrekarja, ki se s samosvojo – zdaj obešenjaško veselo, razuzdano, zdaj žalobno likovno govorico še danes nepozabno zatakne v oko vsakemu, še tako površnemu opazovalcu. Avtor je poskrbel, da lahko pokukamo v zakulisje nastanka teh umetnin, ki nas še danes nagovarjajo z isto svežino kot v času, v katerem so nastale, saj odslikavajo praktično brezčasne teme – človeški značaj, vrline, zmote, strahove in upanje, hkrati pa so nezgrehljiv pričevalci tedanje družbe in trenutka.

Pri vsem tem pa ni veliko manjkalo, da Smrekar, katerega prva študijska in poklicna želja je bila medicina, druga pa pravo – nikoli ne bi postal umetnik in bi se izgubil v anonimnost katerega izmed teh dveh »poštenih« poklicev. Včasih je prav, če človek še pravi čas proda in zapije nepotrebne študijske knjige!

Risanje (in slikanje) sta se Smrekarju namreč »ponujala« že od začetkov šolanja – že zgodaj so odkrili in pohvalili njegov talent, s katerim pa se priden in vzoren učenec seveda nikakor ni mislil preživljati, a zgodilo se je prav to. Svoj slikarski dar je razvijal že od začetka bivanja na Dunaju (1902) ter obiskoval različne risarske tečaje, posebno spodbudo pa je Smrekar dobil z vključitvijo v umetnostni klub Vesna, ko se je po prelomu s pravom preživljal s priložnostnimi naročili. Če je v tem obdobju še pomišljal in obžaloval izbiro ne-

donosnega poklica, pa se je s prvo razstavljen in dobro ocenjeno karikaturu v Beogradu (1904) ter študijskimi popotovanji na Dunaj in v München vendarle počasi sprijaznil s svojim poslanstvom. Dodatna spodbuda mu je bilo vsekakor sodelovanje s Cankarjem, ki je bil do mladega ilustratorja prav svetniško potrpežljiv in ljubezniv, delo zanj pa je bilo tudi Smrekarju verjetno balzam v primerjavi s pacanjem oglasov in drugih opravil za ljubi kruhek. Nasploh je Smrekar užival v viharjih, ki so jih sprožala njegova dela – »politično nekorekten« Slovanški tarok (1910/1911), »brezbožna in posmehljiva« Literarna pratika za leto 1914 ter številne karikature, ki jih je kakor »stenčas« razstavljal po ljubljanskih izložbah. A znal se je ponorčevati tudi iz samega sebe – s številnimi avtokarikaturami, avtobiografsko knjižico Henrik Smrekar – črnovojnik, v kateri je popisal/porisal svojo kariero v c. kr. armadi, ki ga je vpoklicala, zaprla in prelagala po različnih taboriščih in bolnicah, da ga je lahko končno kot »norca« izvrgla, in nenazadnje s svojimi, zelo resno mišljenimi, a v smeh skozi solze zavitimi, jeremiadami nad svojo nemilo usodo umetnika na trgu.

Stalna skrb za gmotno preživetje je Smrekarju seveda slabšala precej hude zdravstvene tegobe (težave s pljuči, živci), »predpisane« droge so ga za nameček potegnile v vrtinec odvisnosti od opiatov,

ki se jim je sicer uspešno odtegnil, za nameček pa so ga obsedale še samomorilne misli.

Kot nepremagljiv umetnik preživetja je rezal svoj kos kruha z delom »za trg« (reklamami, ilustracijami, naročenimi deli) in (privatnim) poučevanjem, na vse kriplje pa si je prizadeval najti kako rednejšo zaposlitev – pri tem je ugotovil, da uspeh in občudovanje pri tem ne igrata posebno velike vloge; liberalci so v njem videli klerikalca in obratno, pri Jutru so se ga odrekli, njegove delodajalce pri Ilustriranem Slovencu pa je seveda motila Smrekarjeva ostrina.

Zase in »za dušo« pa je vendarle zmogel več – leta 1933 je izšlo Zrcalo sveta, apokaliptična napoved bližajočega se viharja, ki osupne s temačnim naturalizmom, vrednim Bruegela in Goye. Smrekar je bil mnogo več kakor izvrsten risar in karikaturist. Loteval se je tudi grafičnih tehnik in male plastike, nabožnega slikarstva, pri čemer se je zgledoval po mlajšemu Tonetu Kralju, njegov likovni izraz pa se je napajal v bizantinski ikonografiji.

Še mnogo je imel povedati – pred smrtjo se je denimo začel intenzivneje posvečati prej spregledani klasiki olja na platnu, pa so okupatorjevi streli pretrgali nit njegove ustvarjalnosti. V bližini njegove Vile Kurnik so ga Italijani namreč aretirali 29. 9. 1942. Njegovo usodo je zapečatila brošura, ki so jo našli pri njem. Preden so ga 1. 10. 1942 ustrelili kot talca, je smel napisati oporoko. In menda je z »nosilci rimske kulture« odšlo ob preiskavi njegovega domovanja tudi precej njegovih del – ta jih očitno niso motila toliko, kot njihov avtor.

Globočnikova knjiga o Smrekarju je delo, ki ga lahko beremo (in gledamo) na več načinov – je (umetnostno)zgodovinska knjiga, ki nam predstavi umetnika skozi prizmo sveta in družbe, v kateri je živel in ustvarjal, je zanimiv in privlačen katalog nekaterih najpomembnejših Smrekarjevih del, je pa tudi pričevanje o času in poglavju slovenske zgodovine, s katerim imamo vedno več dela.

Aleksander Žižek